

**SFÂNTUL
GRIGORIE DE NAZIANZ**

HRISTOS PĂTIMIND.
**Operă dramatică la Pătimirile cele mântuitoare
ale Domnului nostru Iisus Hristos**

Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv
note și bibliografie de
PR. ALEXANDRU IORGA ȘI ALEXANDRU PRELIPCEAN

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfintitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

CUPRINS

Prolog	7
Lista de abrevieri	11
Hristos Pătimitorul sau despre „drama” mântuirii omului în Hristos. Studiu introductiv asupra operei	
<i>Hristos pătimind</i>	13
1. Χριστὸς πάσχων: datare, autor, gen literar	14
2. Conținutul operei dramatice <i>Hristos pătimind</i>	17
Al Sfântului nostru Părinte Grigorie de Nazianz, Scenariu dramatic după Euripide, care cuprinde Întruparea cea pentru noi a Mântuitorului nostru Iisus Hristos și Pățimirea Sa cea mântuitoare pentru lume	33
Bibliografie selectivă	125

Hristos Pătimitorul sau despre „drama” mântuirii omului în Hristos. Studiu introductiv asupra operei *Hristos pătimind*

Despre opera *Χριστὸς πάσχων* (*Christus Patiens*), literatura de specialitate este până la ora actuală extrem de densă, accentuând numeroase nuanțe ermeneutice¹. Foarte multe aspecte legate de această producție imnografică, precum timpul și locul redactării, sursele de inspirație, genul acestei opere, dar mai ales asupra autorului și interpolărilor acestui text, nu au primit încă un *consensus* în rândul specialiștilor. Ceea ce va încerca următorul studiu introductiv este să prezinte în linii mari problematica istorică și teologică a acestei opere, având ca autor pe Sfântul Grigorie de Nazianz.

¹ Pentru lista edițiilor critice (prezentate în ordine cronologică), a se vedea: André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ. Tragédie. Introduction, texte critique, traduction, notes et index, SCh*, vol. 149, Les Éditions du Cerf, Paris, 1969, pp. 117-118. În privința studiilor și articolelor principale cu privire la acest subiect, vezi, spre exemplu: Μαίρης Γρ. ΜΑΝΤΖΙΟΥ, „Συμβολή στη μελέτη της χριστιανικής τραγωδίας *Χριστὸς Πάσχων*”, în: *Δωδώνη*, 3 (1974), pp. 353-370; F. TRISOGLIO, „La Vergine ed il coro nel *Christus Patiens*”, în: *RSC*, 27 (1979), pp. 338-373; G. SWART, „The *Christus Patiens* and Romanos the Melodist: Some Considerations on Dependence and Dating”, în: *ACI*, XXXIII (1990), pp. 53-64; Marek STAROWIEYSKI, „Les apocryphes dans la tragédie *Christus Patiens*”, în: *Apocrypha*, V (1994), pp. 269-288, etc. Materiale cuprinse în cadrul volumelor de specialitate: Κωνσταντίνου Γ. ΜΠΟΝΗ, *Γρηγόριος ο Θεολόγος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (329 - 25 Ιανουαρίου 390/1), Βίος και έργα συγγράμματα και διδασκαλία*, Αθήνα, 1982, pp. 172-174 (cu bibliografie); H. HUNGER, *Βυζαντινή Λογοτεχνία. Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, vol. 2, Αθήνα, 2001, pp. 501-504. Vezi, de asemenea, atât notele introductive din secțiunea „Prolog”, cât și bibliografia selectivă de la finalul acestui volum.

1. Χριστὸς πάσχω^ν: *datare, autor, gen literar*

În afara celor peste 400 de poeme (pentru acribie, 408), tradiția acordă la unison Sfântului Grigorie Teologul și o dramă. Lucrarea aceasta al cărei titlu a fost pus de către primul editor al său (Antonius Bladus, † 1607, *editio princeps* din 1542²) este cunoscută de atunci ca Χριστὸς πάσχω^ν sau *Christus patiens* în traducerea sa latină. Titlul acesta este cu desăvârșire necunoscut în întreaga tradiție manuscriptică a acestei lucrări. Unul dintre manuscrise notează această lucrare cu titlul: Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τραγωδία εἰς τὸ σωτήριον πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ (*a lui Grigorie Teologul tragedie la Pătîmirea cea mântuitoare a Domnului nostru Hristos*), iar în alt manuscris: τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑπόθεσις δραματικὴ κατ' Εὐριπίδῃ περιέχουσα τὴν δι' ἡμᾶς γενομένην σάρκωσιν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ κοσμοσωτήριον πάθος (*Al celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Teologul, scenariu dramatic după Euripide care cuprinde întruparea pentru noi a Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cea întru Acesta mântuitoare a lumii Pătîmire*). Lăsând pentru mai târziu discuția cu privire la forma κατ' Εὐριπίδῃ, subliniem de la început că, din cele două manuscrise amintite, titlul care ar reieși cel mai simplu ar putea fi τὸ σωτήριον πάθος τοῦ Χριστοῦ (*Pătîmirea mântuitoare a lui Hristos*) și, poate, pentru acest motiv atât ediția critică a lui André Tuilier³ (*La passion du Christ*), cât și cea a lui Panagiotis Hristou⁴ (*Τῶ πάθη του Χριστοῦ*, cu subtitlul Χριστὸς πάσχω^ν) au ales titluri asemănătoare. În ediția lui P. Hristou, opera este numită *tragedie*, iar în cea a lui A. Tuilier apare formula de *tragedie bizantino-creștină*.

² Ediția lui Antonius Bladus este considerată de către A. Tuilier drept una mediocră. Vezi: André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ...*, *SCh*, 149, p. 11.

³ André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ...*, *SCh*, 149, 1969.

⁴ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, *Βίος – ἔργον – θεολογικαὶ ἀντιλήψεις*, ὑπὸ Παν. Χρήστου ἱν: *Γρηγορίου Θεολόγου, Ἔργα*, I, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Θεσσαλονίκη, 1975.

Aceste două numiri diferite, cât și precizarea κατ' Εὐριπίδῃ au generat discuții contradictorii în ceea ce privește paternitatea textului, precum și perioada în care a fost redactat, discuții ce au fost alimentate și de insuficiențele ediției princeps. Astfel, în 1545, Lilio Grigorio Geraldini de Ferrare atribuie încă această lucrare Sfântului Grigorie Teologul, dar la finalul secolului al XVI-lea apar deja primele critici în legătură cu autorul lucrării *Χριστὸς πάσχων*. Pentru prima dată paternitatea acestei opere a fost atacată în anul 1588 de către Cézair Baronius, care a propus ca autor pe Apolinarie de Laodiceea. La scurt timp după acesta, în 1593, iezuitul Antoine Possevin considera că lucrarea ar fi nedemnă de pana Sfântului Grigorie Teologul. În mare, criticii ulterioari fie o consideră mai mult sau mai puțin o scriere apocrifă, fie repetă părerile predecesorilor; se remarcă totuși și voci care susțin că opera aceasta este ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (*A celui întru Sfinți, Părintele nostru, Grigorie Teologul*)⁵, dintre care noi alegem să prezentăm două păreri, deloc neavizate. Prima dintre ele susține că:

cele mai noi lucrări, întemeiate pe tradiția hirografică, istoria filologiei și istoria dogmelor, dovedesc că, în pofida faptului că acest text nu se poate atribui în mod sigur lui Grigorie de Nazianz, este totuși o operă veche, care a inspirat plângerile bizantine ale Fecioarei pentru Pătimirea lui Hristos⁶,

iar cea de a doua:

însă ultimul cuvânt al criticii filologice așază tragedia aceasta în epoca în care era posibil să fie scrisă, adică secolul al IV-lea, și o acceptă drept operă a lui Grigorie⁷.

Ambele opinii reies, desigur, din cercetarea ediției franceze a lui A. Tuilier. În urma unei analize pertinente, prima părere ni se pare șovăielnică, în timp ce a doua (la care ajunge și editorul francez) este mult mai neezitantă. Rămânând, desigur, la cea

⁵ Pentru o prezentare detaliată a criticii privind paternitatea lucrării *Χριστὸς πάσχων*, vezi GREGOIRE DE NAZIANNZE, *La passion du Christe, Tragedie*, pp. 11-18.

⁶ A.-M. MALINGREY, *La litterature grecque chretienne*, Paris, 1968, p. 46.

⁷ ΧΡΗΣΤΙΝΑΣ ΔΕΛΟΥΣΗ, *Ὁ ποιητὴς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος*, Εκδόσεις Λόγος, Ἰωάννινα, 1971, p. 34.

de a doua părere prezentată anterior, menționăm că opera de față este considerată a fi un *kentron* (κέντρον). Prin acest termen se caracterizează operele care, într-o mare măsură, în funcție de înțelepciunea, răbdarea și timpul pe care îl aveau autorii lor, sunt alcătuite din versurile întregi sau părți din versurile anumitor poeți. *Χριστὸς πάσχων* nu este, așadar, singurul *kentron*, dar este considerat un exemplu clasic al acestui gen⁸, deoarece o treime din cele 2610 versuri este împrumutată din izvoare clasice, în special din operele lui Euripide, *Μήδεια* și *Βάκχες*. Aproximativ 36 de versuri sunt inspirate din lucrările lui Eschil *Ἀγαμέμνονα* și *Προμηθεΐα* precum și din *Ἀλεξάνδρα*, a lui Licofron.

Înțelegem cu ușurință de ce importanța acestei opere este recunoscută de filologi, care s-au folosit de textul Sfântului Grigorie pentru a reface și a corecta în multe locuri opera lui Euripide (deoarece *Χριστὸς πάσχων* a fost păstrat în manuscrise mai vechi decât cele în care se păstrează tragedia antică a lui Euripide). *Kentrona*, ca gen literar, apare menționat prima dată în literatura patristică în lucrarea *Κατὰ αἰρέσεων* (*Împotriva ereziilor*) a Sfântului Irineu al Lyonului (cca 130-202) și are ca perioadă culminantă secolele IV-V, fapt care ne conduce spre concluzia că în această perioadă trebuie să fi fost redactată și lucrarea de față, deoarece redactarea ei în secolul al XII-lea poate fi considerată ca nefundată pentru că acest gen literar nu mai era de actualitate. Este necesar să menționăm motivele care l-au determinat pe Sfântul Grigorie Teologul spre scrierea de versuri, în general. Astfel, potrivit biografului său, Sfântul Grigorie ar fi început să scrie versuri pentru a se opune în felul acesta poruncii împăratului Iulian de a nu se permite creștinilor să predea literatura antică, dar și pentru a-l contracara pe Apolinarie din Laodiceea, care prin versurile sale își răspândea cu ușurință opiniile eretice. În manualul său de *Patrologie*, Pannayotis Hristou subliniază faptul că această compoziție imnografică pare să se încadreze în tiparul acestor două motive⁹.

⁸ Herbert HUNGER, *Βυζαντινή Λογοτεχνία...*, p. 501.

⁹ Παναγιώτη Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ελληνική πατρολογία*, τόμος Δ': περίοδος θεολογικής ακμής δ' και ε' αιώνες, Εκδοτικός Οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη, ²2006, pp. 136-137.

2. Conținutul operei dramatice *Hristos pătimind*

În primele treizeci de versuri, poetul prefătează¹⁰ conținutul tragediei. El conexează drama cu activitatea sa poetică anterioară, declară cum va fi incipitul dramei și prezintă principalele personaje. Opera este structurată deci ca o trilogie¹¹:

a) *Pățimirea și moartea lui Hristos într-un monolog extins*

Preasfânta Născătoare de Dumnezeu plânge și este nedumerită de straniul său destin, care combină bucuria cea mai mare, aceea de a fi Maica lui Dumnezeu, cu durerea cea mai mare, pricinuită de moartea cea de bunăvoie a lui Hristos, Fiul ei. Din amintirile sale o scoate vestitorul, care anunță arestarea lui Hristos. Fecioara îl blestemă pe Iuda și dorește pedepsirea lui. Cel de-al doilea vestitor vestește condamnarea lui Hristos în urma grelei nedreptăți din partea mulțimii și a lui Pilat. Fecioara își exprimă temerile și anunță pedepsirea evreilor. Puțin mai departe, Îl petrec pe Hristos, Care este condus spre cruce; corul descrie mișcările mulțimii înfuriate. Dintr-un loc îndepărtat și sigur, corul urmărește scena mântuitoare. Preasfânta Fecioară vorbește despre viața sa, făcând referire la alegerea de a fi mireasă a lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor. Corul nu înțelege cuvintele Fecioarei. Cel de-al treilea vestitor anunță răstignirea și o descrie în detaliu. Fecioara lasă la o parte orice temere și vine la cruce împreună cu celelalte femei, plânge

¹⁰ Cu privire la interpretarea acestui prolog, a se vedea: Gerhard SWART, „Stylistic Analysis and the Interpretation of the Prologue of the *Christus Patiens*: A Case Study”, în: *ACI*, XXXV (1998), pp. 99-113.

¹¹ Despre conținutul operei, vezi și: André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ...*, *SCh*, 149, pp. 19-26; FRANCESCO TRISOGLIO, „Il *Christus patiens* come abbozzo incompiuto”, în: Giorgio Bärberi SQUAROTTI ET ALII (ed.), *Voce di molte acque*, Miscellanea di studio offerta a Eugenio Corsini, Silvio Zamorani Editore, Torino, 1994, pp. 375-378; IDEM, „La struttura del «*Cristus Patiens*»”, în: *Orph.*, XVI (1995), pp. 330-365; Răzvan IONESCU, „Istoria controverselor unei tragedii...”, pp. 154-159 (republicare: IDEM, *Când Sfinții mergeau la teatru...*, pp. 138-147); Diac. Sebastian F. Ardelean, „Tragedia *Christus Patiens*”, pp. 95-108, etc.

cu patos, menționează cauza soteriologică a jertfei lui Hristos, rămânând totuși neconsolată. Hristos i Se adresează și o încredințează lui Ioan, vrea să o consoleze și îi arată slava pe care i-o pregătește. Fecioara mijlocește atunci pentru iudei. În cele din urmă, de ce ar dori slava când Îl pierde pe Fiul său? Îl roagă pe Hristos să o ia împreună cu El. Hristos nu îi confirmă că nu-i va pedepsi pe iudei sau pe Petru și o sfătuiește să se îndepărteze. Singurul și concisul dialog se termină cu strigătul plin de durere: „însetez [după Tine]” (διψῶ). Fecioara stăruie; în ciuda credinței și a cunoașterii sale, nedumeririle o înconjoară. De ce toată această suferință? Ioan urmărește toată această lungă, dar excepțională izbucnire a Fecioarei și încearcă să o mângâie, explicând Pătimirea lui Hristos, fără ca el însuși să se poată stăpâni cu desăvârșire. Corul arată poziția sa diferită de cea a Fecioarei și o sfătuiește să fie tare și să arate curaj. Urmează episodul străpunerii cu sulița a coastei lui Hristos. Preasfânta Fecioară plânge iarăși.

b) Hristos în mormânt

Iosif din Arimateea vine împreună cu Nicodim hotărâți să facă înmormântarea lui Iisus, pe care sinedriul vrea să o împiedice. Nu va reuși, spune Ioan, deoarece are de a face cu Dumnezeu adevărat, după cum au arătat și semnele de după moartea Sa. În ciuda sfatului lui Iosif, Fecioara nu se îndepărtează și încet-încet are loc coborârea de pe cruce. Fecioara Îl ține pe Fiul său Cel mort și rostește cea mai lungă și înfocată cântare de jale cu amintirea suferințelor ei; dorește pedepsirea lui Pilat și a lui Iuda, care deja se spânzurase. În timpul plânsului Fecioarei, Hristos este pus în mormânt, iar Preasfânta Îi adresează o ultimă cântare de jale, care se termină cu referirea la nerecunoștința evreilor, pentru care se vor și pedepsi. Propune să meargă la casa lui Ioan. Acesta explică din nou Pătimirea lui Hristos și încheie cu predicția Fecioarei cum că iudeii vor fi pedepsiți. Iosif își exprimă atașamentul său față de cei de un neam cu el și cere să nu se înfăptuiască răspândirea acestora cât timp trăiește el. Ioan își mărturisește credința în înviere. Iosif și Nicodim pleacă. Fecioara

vorbește cu femeile despre noaptea pe care au trecut-o, când vestitorul anunță instaurarea strajei de la mormânt. Fecioara se revoltă, dar rămân în casă pentru a petrece ziua sâmbetei.

c) *Învierea*

Este târziu în noapte. Ucenicii hotărăsc cu ezitare că cineva trebuie să vadă ce se întâmplă la mormânt. Se oferă Maria Magdalena, dar o însoțește și Fecioara, cu dorința de a vedea cum se înfăptuiește Învierea Domnului, astăzi, în ziua cea de a treia. Ajung la mormânt; straja lipsește; cu cutremur se desprinde piatra. Maria Magdalena aleargă să aducă vestea, în clipa în care Fecioara îl vede pe înger. Ucenicii trebuie să se informeze. Clipele de bucurie urmează una după alta. Pe când aleargă, ei îl întâlnesc pe Hristos. El îi întărește și cere să-L întâlnească cu toții în Galileea. Vin femeile care alcătuiesc corul și are loc apariția tânărului. Aleargă spre întâlnirea ucenicilor. Cel de-al cincilea vestitor o oprește pe Fecioara, i se adresează cu *bucură-te* (χαίρε) și tristețea i se transformă în bucurie. Vesteste însă și uneltirea sinedriului de a ascunde Învierea. Povestirea se transformă repede în dialog, iar personajele stau de vorbă în fața noastră (garda, arhieriei, Pilat), ajungând la înțelegerea de a falsifica evenimentul cel unic al Învierii. Fecioara condamnă crima arhierilor, vorbește despre evenimentul cel dovedit, este menționată Maria Magdalena, care l-a văzut prima pe Hristos cel Înviat, și ea însăși povestește pe scurt ceea ce a văzut. Pleacă spre casa Mariei, unde are loc adunarea ucenicilor. În clipa în care Cleopa povestește întâlnirea cu Hristos, Se arată El Înșuși, ușile fiind încuiate (τῶν θυρῶν κλεισμένων). Hristos este dovada cea vie a Învierii. Le poruncește să devină propovăduitorii Săi și le dă puterea de a ierta păcatele.

Drama se termină cu două rugăciuni din partea poetului: una către Hristos, pentru a nu lăsa să fie osândiți oamenii în gheenă, și a doua către Fecioara, de a mijloci către Fiul Său pentru mântuirea oamenilor.

Deoarece între *Hristos pătimind* a Sfântului Grigorie de Nazianz și unele fragmente ale condacelor Sfântului Roman Melodul sunt asemănări evidente de formă și de conținut, considerăm oportună prezentarea în paginile următoare a trei elemente caracteristice Sfântului Roman Melodul, care continuă, într-un fel, stilul și ideile teologice prezentate în opera de mai sus. Ne vom referi aici la versurile Melodului bizantin care se aseamănă cu anumite versuri din *Hristos pătimind* și cu viziunea lui Roman asupra temei „Hristos-Medicul”¹².

Între *Hristos pătimind* și unele versuri ale lui Roman sunt asemănări evidente¹³, după cum se observă în mod limpede și din exemplele de mai jos:

a) *Hristos pătimind*

Condacul la Pătimirea Domnului și
la plânsul Născătoarei de Dumnezeu

α⁵⁻⁸

Πῆ πῆ πορεύη, Τέκνον; ὡς
ἀπωλόμην·
ἔκητι τίνος τὸν ταχὺν τελεῖς
δρομόν;
μὴ γάμος αὐθις ἐν Κανᾶ κάκει
τρέχεις,
ἴν' ἐξ ὕδατος οἰνοποιήσης
ξένως;

Ποῦ πορεύη, τέκνον; Τίνος
χάριν τὸν ταχὺν δρόμον τελεῖς;
μὴ ἕτερος γάμος πάλιν ἔστιν ἐν
Κανᾶ,

κάκει νυνὶ σπεύδεις, ἴν' ἐξ
ὑδατος αὐτοῖς οἶνον ποιήσης;

συνέλθω σοι, τέκνον, ἢ μείνω σε
μᾶλλον;

Ἐφέψομαί σοι, Τέκνον, ἢ μενῶ
σ' ἔτι;
Δὸς δὸς λόγον μοι, τοῦ Θεοῦ
Πατρὸς Λόγε, μὴ δὴ παρέλθης
σῖγα δούλην μητέρα·

Δὸς μοι λόγον, Λόγε· μὴ σιγῶν
παρέλθης με

¹² Pentru tema „Hristos-Medicul” (*Christus Medicus*) la Sfântul Roman Melodul, vezi: R.J. SCHORK, „The Medical Motif in the Kontakia of Romanos the Melodist”, în: *Tr.*, vol. 16 (1960), pp. 353-363; Alexandru Iorga, *H πορεία προς τη σωτηρία. Τα ανθρωπολογικά στοιχεία των κοντακίων του Ρωμανού του Μελωδού*, Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη, 2017, pp. 166-177.

¹³ Pentru o identificare cât mai precisă și mai completă a influențelor operei *Christus Patiens* asupra imnografului bizantin, vezi: André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ...*, *SCh*, 149, pp. 39-47; Gerhard J. SWART, „The *Christus Patiens* and Romanos the Melodist...”, pp. 53-64; Diac. Sebastian F. ARDELEAN, „Tragedia *Christus Patiens*”, pp. 81-82.

b) *Hristos pătîmind*

εἰκὼν ἀγραφοῦ ἀγράφου
μορφώματος

Condacul la cei trei tineri

prooimion 1¹⁻²
Χειροῦ γραφὸν εἰκόνα μὴ
σεβασθέντες,
ἀλλ' ἀγραφὸν οὐσίαν
θωρακισθέντες

c) *Hristos pătîmind*

Πρόεσβιν δέδεξο μητέρα σὴν,
ὦ Λόγε

La Născătoarea de Dumnezeu

10⁸
καὶ πρόεσβις ὑμῖν γίνομαι πρὸς
τὸν ἕξ ἐμοῦ

Acestea sunt cele mai concludente exemple care ne-ar putea conduce la ideea că Sfântul Roman cunoștea foarte bine lucrarea Sfântului Grigorie Teologul. Desigur, o seamă de idei comune se pot identifica între cei doi, după cum am subliniat, și după cum vom înțelege și din prezentarea condacului la Pătîmirea Domnului și plânsul Născătoarei de Dumnezeu. Până să prezentăm condacul amintit anterior, considerăm folositoare o scurtă prezentare a viziunii Sfântului Roman asupra temei „Hristos-Medicul”. Nu putem să nu recunoaștem legătura acestei teme cu opera *Hristos pătîmind*, în care, dincolo de prezentarea dramatică a evenimentelor din timpul Pătîmirilor Mântuitorului Hristos, predomină ideea salvării umanității, a vindecării acesteia prin jertfa Fiului lui Dumnezeu întrupat. Acest adevăr îl conștientizează și Fecioara Maria și o alină în sfâșietoarea durere pe care o simte la vederea morții Fiului ei:

Fiule, de ce Tatăl Te ia de pe pământ?
De ce a vrut să afli moarte așa de rușinoasă?
Ce văd eu, cea necăjită? Lucruri pe care nici gura nu le spune,
nici inima nu poate să le poarte. Pierdută sunt!
O, Fiule, jungchiere Ta cea nedreaptă! Vai mie! Vai!
Cum Te pierzi fără să fii vinovat?
Rana din greșeala primei femei o vindeci.
Da, știi asta, dar nu știi cum să o spun.
Simt cum acestea în curând la final vor ajunge,
dar durerea depășește și îneacă nădejtile¹⁴.

¹⁴ Traducerile din condacele romaneice ne aparțin.

HRISTOS PĂTIMIND

AL SFÂNTULUI NOSTRU PĂRINTE
GRIGORIE DE NAZIANZ,
SCENARIU DRAMATIC DUPĂ EURIPIDE,
CARE CUPRINDE ÎNTRUPAREA CEA PENTRU NOI
A MÂNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS
ȘI PĂTIMIREA SA CEA MÂNTUITOARE PENTRU LUME

Prolog¹

Poetul

D upă ce ai ascultat cu evlavie poemele mele
și istorie evlavioasă dorești să auzi în poezie;
cu atenție ascultă acum Pătimirea cea mântuitoare pentru lume²
ca pe o tragedie a lui Euripide³.
Din aceasta vei învăța mulțime de taine,
ca din gura tinerei Maici Fecioare
și de la ucenicul pe care Domnul îl iubea⁴.
Mai întâi, cuvântul acesteia [Fecioarei] va fi
să plângă ca mamă în vremea Pătimirii,
și plângând, al morții
izvor va arăta, începutul său cel dintâi.
Va spune că aceasta este cu adevărat pricina
pentru care s-a născut și mamă s-a făcut a Logosului,
și acum va vedea Pătimirile Sale cele pe nedrept.
Dacă din neatenție nu am fi căzut în greșeală⁵,
nu am fi avut moartea ca pedeapsă!
Nu ne-ar fi stricat a șarpelui înșelăciune,
nici stricăciunea nu s-ar fi strecurat cu amăgire în lume
și dreaptă pedeapsă moartea n-ar fi fost.

¹ Traducerea a fost făcută după versiunea ediției critice: André TUILIER (ed.), *Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ...*, SCh, 149, pp. 123-339. Numeroasele conexiuni și interpretări din notele de subsol ne aparțin, iar trimiterile biblice au urmat, desigur, ediția sinodală din anul 2008.

² De aici, titlul dramei ar fi putut fi *Pătimirea lui Hristos* (τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ).

³ Opera de față a fost alcătuită din versuri sau fragmente din versurile operelor lui Euripide.

⁴ Cf. In 21, 20.

⁵ În mod evident, vorbește aici despre păcatul strămoșesc (Facerea, capitolul 3).

Nepieritor pentru totdeauna să nu rămână răul!
 Nu ar fi trebuit ca omul muritor să devină!
 Cuvântul Cel dumnezeiesc, Stăpânul Cel ce dă viață,
 pe cel stricăcios nestricăcios făcând cu iubirea
 a dat viață neamului muritorilor.
 Dacă ar fi rămas negolit Cuvântul⁶,
 nu s-ar fi făcut aceasta [Fecioara] mamă a Stăpânului,
 și nici pe nedrept pătimind văzându-L,
 nu s-ar fi înecat în suspinuri și plânsete⁷.
 Ascultă care sunt personajele dramei⁸:
 Mama cea Preasfântă, ucenicul cel feciorelnic, femeile
 – prietene ale mamei Stăpânului.

A

AFARĂ, LÂNGĂ CASA ÎN CARE LOCUIEȘTE NĂSCĂTOAREA DE DUMNEZEU

Născătoarea de Dumnezeu

Fie ca șarpele să nu se fi târât nicicând în Paradis
 și târătoarea cea vrăjmașă în tufe să nu se fi ascuns!
 Fie ca nici lăstarul cel din coastă⁹,
 mama cea necăjită a neamului nostru,
 să nu fi îndrăznit îndrăzneală așa de mare!
 Lovită de dorința inimii sale
 pentru fructe și îndumnezeirea așteptând,
 nu ar fi târât în încercare pe bărbat,
 încercare păgubitoare pentru ei, și nici
 din grădina cea frumoasă nu s-ar fi alungat

⁶ Versul acesta se află în legătură cu chenoza Logosului divin și cu întruparea Acestuia; iar prin chenoza înțelegem *golirea* lui Hristos de slava Sa spre a lua chip omenesc, fără să piardă însă niciuna dintre însușirile Sale omenești (Cf. Filip. 2, 5-11).

⁷ Versul este o confirmare a cuvintelor lui Simeon din Lc. 2, 35.

⁸ Poetul menționează personajele principale. În afara acestora, în operă se mai întâlnesc următoarele personaje: Maria Magdalena, Iosif, Nicodim, Hristos Însuși, vestitorii, îngerul, tânărul, dar și straja, arhieriei și Pilat.

⁹ Cf. Fc. 2, 22.

cu amar condamnată la moarte.
N-ar fi auzit cum că în chinuri copiii îi va naște,
că va uda pământul cu sudoare, asemenea bărbatului său
și asemenea fiilor acestui înfricoșător blestem,
pe care cu necazuri și dureri îi va aduce în lume
pentru continuarea vieții,
dar și pentru împăcarea minunată¹⁰.
Nu s-ar fi pierdut nicicând neamul omenesc,
încât și Cel Atotputernic pe pământul nostru să vină,
plin de bunătate, răul să alunge,
de vreme ce aici jos Se face om și suferă.
Și maică fecioară eu nu m-aș fi făcut,
să aud cum acum Fiul meu se târăște către judecată,
Cel ceresc și pământesc, Cel cu adevărat născut,
și, vai, ce înfricoșător pentru mine, să-L umilească!
Nu a aprins făclie focul acesta înfricoșător,
ce inima mi-o arde și o străpunge
și care asemenea pumnalului străpunge pânțele mele.
Bătrânul Simeon a spus adevărul,
în viitor profetic a văzut privirea sa.
Să nu aibă altă părere femeia față de cea a bărbatului său!
Iată mântuirea! A bărbatului părere să urmeze
și sfaturi străine să nu o seducă!
Dar de vreme ce aceea a trădat și cinstea, și bărbatul,
nimic în locul său nu mai stă bine,
căci păcatul cel vechi întotdeauna naște altul,
lacrimile aduc întotdeauna lacrimi noi,
ce măsură nu au, iar nenorocirile
caută să depășească una pe cealaltă.
Astfel, cinstita fire, disprețuită,
pentru mulțime de necazuri jelește și suspină,
pentru chinuri de nesuportat, care nu se mai termină!
Toate zilele sale topește în multele-i lacrimi,
văzând cum vrăjmașii și mama, rădăcina cea dintâi
a necazurilor, mult au nedreptățit-o,

¹⁰ Prin capacitatea nașterii de copii pe care o are femeia a venit în lume Hristos, Cel care a împăcat neamul omenesc cu Dumnezeu.